

КОЛОНІАЛЬНА ПОЛІТИКА ФРАНЦУЗЬКОГО АБСОЛЮТИЗМУ ПРОТЯГОМ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVI – 80-Х Р. XVIII СТ.СТ.

Історія колоніалізму є невід'ємною складовою частиною як всесвітньо-історичного процесу, так і національної французької історії. Розвиток колоніальної експансії Франції був органічно пов'язаний з її економічною та політичною історією, боротьбою класів, а також її місцем в системі міжнародних відносин [5:3]. Колоніальній політиці Франції присвячено немало праць істориків, однак вони зосереджують увагу в основному на більш пізньому періоді колоніальної експансії – XIX столітті. Метою даної статті є виявлення перших кроків колоніальної політики французького абсолютизму, який взагалі проводив активну зовнішню політику, оскільки базувався на ідеології гегемонізму.

Самим географічним розташуванням Франції було зручно проводити активну політику морської і колоніальної експансії. Однак, протягом тривалого часу вона відставала в цьому від Іспанії та Португалії. Головна причина такої ситуації полягала в постійних тривалих війнах на континенті, в які Франція була втягнута в XIV-XV ст.ст., а згодом – в жорстоких релігійних конфліктах XVI ст. всередині країни. Лише з початку XVI ст. Франція приступає до відкриття і освоєння нових земель. Цей час припадає на період правління короля Франциска I, який любив повторювати: "Сонце світить для мене, як і для інших; я хотів би побачити статтю заповіту Адама, яка б виключала мене із розподілу світу" [5:11-13].

Французькі мореплавці неодноразово досягали берегів Південної і Північної Америки, здійснили плавання навколо Африки, доходили до Мадагаскару, і навіть до Суматри (в 1530 р.) та Китаю (в 1531 р.). В 1534 р. за наказом короля Франциска I була споряджена морська експедиція Жака Картьє, якому вдалось відкрити Канаду, названу Новою Францією, піднятиись вверх по течії ріки св. Лаврентія і проголосити ці землі володінням Франції. 15 січня 1541 р. Франциск I призначив гугенота Ж. Ф. де ля Рока-Роберваля віце-королем Канади. В французькій традиційній історіографії саме ця дата вважається днем заснування Французької Канади і французької колоніальної імперії [2:273-274].

В середині XVI під час релігійних воєн у Франції, колоніальна активність країни значно зменшилась. За підтримки вождя гугенотів адмірала де Коліньї, була здійснена спроба заснування колонії в Бразилії та у Флориді. Але після тривалих збройних сутичок французи були змушені залишити дані території за попередніми власниками – іспанцями і португальцями [3:275].

Незважаючи на те, що перші спроби створення французької колоніальної імперії не дали відчутних результатів, вони все-таки здійснили великий вплив на процес першочергового накопичення капіталу у Франції, що в свою чергу було імпульсом до подальшого розширення колоніальної експансії. На початку XVII ст. відбувається активізація колоніальної експансії Франції, яка була пов'язана з закінченням релігійних воєн та приходом на трон Генріха IV. Король регулярно посилав експедиції в Канаду, назначав віце-королів і направляв партії колоністів. В 1608 р. С. Шампленом було засновано м. Квебек, який став центром французького володіння в Канаді. Він зумів встановити вплив Франції на великій території в басейні р. Св. Лаврентія і Великих озер, ввів нову форму експлуатації колоній: замість добування золота розвивав сільське господарство, що сприяло напливу емігрантів-землеробів [3:275-276].

Наступна сторінка в історії колоніальної експансії Франції пов'язана з діяльністю Армана-Жана дю Плессі — герцога де Ришельє. Справою всього життя кардинала Ришельє була боротьба проти Габсбургів, які перетворилися на основних конкурентів Франції за панування не лише на континенті, але й на морях. Саме тому Ришельє був першим з французьких діячів, який серйозно звернув увагу на будівництві морського флоту, наголошував, що потрібно активізувати колоніальну експансію і сприяти розвитку колоній. Він закликав до більш активної імміграції французів в заморські володіння та всіляко сприяв створенню і діяльності торговельних компаній, яким надавалися широкі привілеї в колоніях [5:15]. Починаючи з 1625 р. одна за одною виникають торговельні компанії, які розвинули велику активність в Північній і Південній Америці, в Сенегалі та Гамбії, на Мадагаскарі і островах Зеленого Мису [2:179-182]. Саме за час правління кардинала морська і колоніальна експансія набула не лише торговельного, але й політичного характеру [3:276].

Період Регенства і Фронди, який наступив після смерті Рішельє та Людовіка XIII, був свого роду паузою в розвитку французької колоніальної експансії. Однак, в другій половині XVII ст. позиції Франції у цій сфері діяльності знову активізуються. Велику роль в цьому процесі відіграв Жан-Батіст Кольбер, перший міністр "короля-сонця" Людовіка XIV. На відміну від Рішельє, він розглядав колонії виключно з економічної точки зору, вбачаючи в них лише господарські додатки метрополії. Як і його попередник, він розумів, яке важливе значення відіграє морський флот. Так, завдяки його зусиллям, в 1683 р. Франція вже мала 117 фрегатів, 30 галер і легких суден [5:16-17]. В 1664 р. Кольбер заснував Вест-Індську і Ост-Індську, а згодом й інші компанії для колоніальної експансії [2:179-182].

В 70-х роках XVII ст. була встановлена пряма форма колоніального управління, а колонії перетворились в своєрідні заморські провінції Франції [5:17]. В Північній Америці французькі володіння постійно збільшувались. Французькі загони досягли Огайо і Іллінойса, а в 1682 р. території басейну р. Міссісіпі були оголошені володінням Франції під назвою Луїзіана, де в 1718 р. був заснований Новий Орлеан. До середини XVIII ст. її володіння охопили значну частину Північної Америки, хоча до того часу деякі райони довелося віддати Англії. З другої половини XVII ст. важливу роль в колоніальній політиці Франції починають відігравати Антильські острови. Так, вже з того часу на Антильських островах почали організовувати плантації цукрової тростини, тютюну, індіго, пізніше кави. Для роботи на цих плантаціях вербувались бідняки із портових міст Франції. З часом основну робочу силу на плантаціях почали становити негри-раби. Широкі розміри работоргівлі досягли в другій половині XVII ст., а особливо в XVIII ст. [3:277].

Французька експансія відбувалась і в інших районах світу. Так, в 1686 р. Мадагаскар було оголошено володінням Франції. Одночасно створювались інші бази на шляху до Індії, а саме на Маскаренських островах Бурбоне (Реюньоне) і Іль-де-Франс (Маврікія). Феодально-абсолютистська Франція намагалась закріпитись і в Індостані [4:152].

Активність французької колоніальної експансії на рубежі XVII-XVIII ст.ст. помітно знизилась. Війна за Іспанську спадщину виявилась невдалою для Франції. Це був перший серйозний удар по колоніальній імперії Франції, яка незважаючи на це залишалась другою колоніальною державою після Англії. За час правління Людовіка XV Франція все більше втягувалась у європейську політику, не приділяючи уваги колоніальній експансії. В ході Семилітньої війни (1756-1763 рр.) англійці розбили французькі війська в Індії і в Карибському морі, а в Північній Америці було втрачено Луїзіану і Квебек. Спроба Франції конкурувати з Англією на морях, також виявилась невдалою. Після ряду відчутних поразок, морський міністр Людовіка XV Берсьє віддав наказ продати королівський флот та всі запаси Адміралтейства приватним особам [5:20]. В листопаді 1762 р. Франція була змушена просити миру, за яким вона віддавала Англії всю Канаду, лівий берег Міссісіпі та володіння в Індії. Вдалося зберегти за Францією лише Антильські острови, Гвіану і невелику територію на узбережжі Сенегалу. Це був відчутний удар по французькій колоніальній імперії, більша частина якої перейшла до Великобританії [1:112].

Таким чином, колоніальна експансія Франції за часів абсолютизму досягла значних результатів. Французькі королі та політичні діячі — Франциск I, Генріх IV, Людовік XIV, Рішельє, Кольбер – всіляко сприяли колоніальній експансії, вбачаючи в ній один із засобів підвищення міжнародного престижу французької монархії. Колоніальна імперія Франції, створена в епоху первинного накопичення, включала в себе Канаду, Луїзіану, Антильські острови, володіння в Індії та опорні пункти на узбережжі Африканського континенту. Однак конкурентна боротьба між Францією та іншими європейськими державами, перш за все з Великобританією, за панування на континенті і на морях у XVIII ст. закінчилось поразкою французької абсолютної монархії. Це був один з факторів, що наближав Велику французьку революцію.

Література

1. Ададуrow В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початку до кінця 18 ст.). Серія "Історія країн світу". – Львів: вид-во УКУ, 2002. – 412 с.
2. История Средних веков: Хрестоматія. Пособие для учителей / Составители В.Е. Степанова, А.Я. Шевеленко. – 2-е изд., перераб. – М.: Просвещения, 1980. – 303 с.
3. История Франции. В 3 т./Под ред. А.З. Манфреда. – М.: Наука, 1973. – 657 с.
4. Петров В., Владимиров Ю. Кэ Д'орез (краткий очерк дипломатической службы Франции). – М.: изд-во "Международные отношения", 1966. – 208 с.
5. Черкасов П.П. Судьба империи: Очерк колониальной экспансии Франции в XVI-XX вв. – М.: Наука, 1983. – 183 с.